

ՎԱՐԱԳԱՅ ՍՈՒՐԲ ԽԱԶ

Հայ Առաքելական Սուրբ Եկեղեցին խաչը փառաւորելու նուիրուած չորս տօներ ունի՝ Խաչի Երեւում, Խաչվերաց, Վարազայ Խաչ եւ Խաչի գիւտ կամ Գիւտխաչ:

Այս տօներէն երեքը կը տօնեն նաեւ միւս եկեղեցիները, սակայն Վարազա Խաչին տօնակատարութիւնը միայն Առաքելական Եկեղեցին է որ կ'ընէ, եւ հաստատուած է 653 թուին, երբ Թողիկ եւ Հովել ճգնաւորները Աստուայ ողորմութեամբ Վարազայ լեռան վրայ գտան Քրիստոսի Խաչափայտին մասունքը:

ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆԸ

Ըստ եկեղեցւոյ աւանդութեան սուրբ Հռիփսիմեանց կոյսերը Դիոկլետիանոս (243-31) կայսեր կողմէ կը հալածուին կու գան Հայաստան եւ կ'ապաստանին Վարազայ լեռան լանջին: Սուրբ Հռիփսիմէն իր վզին կը կրէր Քրիստոսի Խաչափայտէն մասունք մը որ ստացած էր ժառանգաբար Կլավտիոս կայսեր տիկնոջ՝ Պատրոնիկէ թագուհիին կողմէ:

Հայաստանի մէջ Հռիփսիմեանց Կոյսերը հալածանքի կ'ենթարկուին եւ այդ պատճառաւ ալ Սուրբ Հռիփսիմէն իր Խաչը կը պահէ Վարազայ լեռան մէկ քարայրին մէջ: Հայաստանի մէջ միշտ գիտէին թէ այդ Խաչը պահուած է Վարազայ լեռան վրայ, բայց չէին գիտեր թէ ուր:

653 թուին այդ լեռան վրայ իրենց ճգնութիւնը կ'ընեն Թողիկ ճգնաւորը եւ իր աշակերտ՝ Հովելը. օրն ի բուն աղօթելով եւ խնդրելով Աստուծմէ որ ձեւով մը Աստուած իրենց յայտնէ Խաչին վայրը: Հայր Աստուած, որ միշտ կ'ուզէ զինք հաւատացողներուն խնդրանքները իրականացնել, օր մը լոյսի տեսիլքով 12 սիւներու մէջտեղէն վեր կ'ընկնէր Սուրբ Նշանը՝ Խաչը եւ կու գայ դէպի սուրբ Խորանը, ուր կ'աղօթէին երկու ճգնաւորները. նոյն ատեն կը լսուի ձայն մը որ կ'ըսէ «Քրիստոս հաճեցաւ բնակիլ Սուրբ Խաչին մէջ, ի պահպանութիւն եւ փրկութիւն հայոց աշխարհին»:

Լուսեղէն սիւները 12 օրեր շարունակ կ'երեւին Վարազայ լեռան Գալիլիա կոչուող գագաթին վրայ, այնպէս մը որ ամէն մարդ կրնար տեսնել զանոնք:

Հոգեւորականներ եւ իշխաններ, հայոց Ներսէս Գ Տայեցի կաթողիկոսի եւ Ռշտունեաց Վարդ Ռշտունի սպարապետի գլխաւորութեամբ կու գան Վարազ սուրբ Խաչին երկրպագելու: Ներսէս Հայրապետը սուրբ Խաչի երեւումը տօն կը հռչակէ, 12 լուսեղէն սիւներ երեւցած տեղը եկեղեցի կը շինէ, եւ ուր որ իջած էր սուրբ Խաչը կը մեծցնէ եւ աւելի փառաւոր կը կառուցէ: Այս առթիւ կը գրուի նաեւ «Նշանաւ ամենայաղթ խաչիւդ Քով Քրիստոս» շարականը եւ մինչեւ Վարազայ սուրբ Խաչի տօնը կը սահմանուի 5օրեայ շաբաթապահք, որ ժողովրդական լեզուով կը կոչուի «վանեցիների»:

Վարազա լեռան գագաթին եւ ստորոտին կը հիմնուին Վերին եւ Ներքին եկեղեցիները, որոնցմէ աւելի ծանօթ է Ներքին Վարազավանքը, ուր ալ կը պահուէր Խաչափայտի մասունքը մինչեւ 1021: Երբ Սենեքերիմ Արծրունին Վասպուրականի թագաւորութիւնը կը յանձնէ Բիւզանդիոյ կը տեղափոխուի Սեփաստիա եւ իր հետ կը տանի նաեւ սուրբ Նշանը, սակայն քիչ ետք 1026ին սուրբ Նշանը կը վերադարձուի Ներքին Վարազավանք: 11րդ դարուն, Աշոտ Դ. Բագրատունին սուրբ Նշանին համար շինել կու դայ ոսկեայ տուփ մը եւ 1237ին կը տեղափոխուի Նոր Վարազավանք: Ասկէ ետք

1651ին կը տարուի Խոշաբ, 1655ին կը դրուի Վանի Սուրբ Տիրամայր եկեղեցւոյ մէջ, որու պատճառաւ ալ եկեղեցին կը վերանուանուի Սուրբ Նշան անունով: Մաղաքիա Օրմանեան պատրիարքը (1841-1918) իր «Ծիսական Բառարան»ին մէջ կը վկայէ որ իր օրով սուրբ Խաչը տակաւին կը մնար Վանի Սուրբ Նշան եկեղեցւոյ մէջ, սակայն մեծ եղեռնէն ետք անոր գտնուած վայրը անյայտ է:

Սուրբ Խաչին կը վերագրուին բազմաթիւ հրաշքներ, մանաւանդ Եղեսիոյ համաճարակի ժամանակ, երբ Վարազայ Սուրբ Խաչի զօրութեամբ կանգ առած է համաճարակը:

Ազաթանգեղոսի վկայութեամբ, հայոց երկնակամարին վրայ լուսեղէն սուրբ Խաչը երեւցած է նաեւ սուրբ Գրիգոր Լուսաւորիչին, ինչպէս նաեւ սուրբ Մեսրոպ Մաշտոցի յուղարկաւորութեան ժամանակ Վաղարշապատէն մինչեւ Օշական, ըստ Մովսէս Խորենացիի վկայութեան:

Վարազայ Սուրբ Խաչը կը տօնուի Խաչվերացէն 15 օր ետք, այսինքն Սեպտեմբեր 25էն մինչեւ Յոկտեմբեր 1ին միջեւ ինկող Կիրակի օրը:

ՆՈՐ ՎԱՐԱԳԱՎԱՆՔ

Հայաստանի հանրապետութեան Տավուշի մարզի Վարազայ գիւղին մօտ 2 քիլօմէթր արեւմուտք կը գտնուի Նոր Վարազավանքը: Չայն հիմնադրած է Նոր Բերդի Դաւիթ իշխանը 1193-98ին, կառուցելով վանքին ամենահին՝ Անապատ եկեղեցին: 13րդ դարուն , երբ Վարազավանքի վանահայր Դուկասը հալածուելով Ջալալեդդինի հրոսակներէն իր հետ առնելով սուրբ Նշանը կը տեղափոխուի Նոր Բերդի Կուրիկեան իշխանութեան այս մենաստանը, Անապատ անունը կը փոխուի Նոր Վարազավանք անունին: Յայտնի չէ թէ սուրբ Նշանը՝ Խաչը, մինչեւ երբ հոն մնացեր է:

ՎԱՐԱԳԱ ՍՈՒՐԲ ԽԱՉԻ ԽՈՐՀՈՒՐԴ

Խաչը քրիստոնէական կրօնքի գերագոյն խորհրդանշանն է:

Հայաստանեայց եկեղեցւոյ մէջ ոչ միայն երկրպագութեան առարկայ է այլ նաեւ անով կ'օրհնուին եւ կը սրբագործուին ամէն ինչ:

Հեթանոսական օրերուն երբ սուրբ Գրիգոր Լուսաւորիչ կործանեց հեթանոսական մեհեանները անոց տեղը խաչ բարձրացուց, ինչպէս նաեւ խաչեր դրաւ սուրբ Հռիփսիմէի եւ սուրբ Գայեանէի եւ անոնց ընկերակից կոյսերուն նահատակութեան վայրերուն մէջ:

Քիչ ժողովուրդներ կան որ քրիստոնէայ մնալու համար անցած ըլլան հայերու չափ զոհաբերութեան եւ տառապանքի ճամբաներէ, այդ պատճառաւ ալ մեր Խաչը ունենալու Աստուծոյ այս շնորհքը իր խորհուրդը ունի:

Վարազայ սուրբ Խաչի տօնը հաստատուեցաւ այն ժամանակ երբ հայ ժողովուրդի ազգային եւ կրօնական կեանքը նորէն վտանգուած էր եւ այդ Խաչը հայերս այդ վտանգին դէմ սպառազինելու խորհուրդը ունի:

Եօթերորդ դարու այդ օրերուն արաբները թափանցած էին Հայաստան եւ այդ տիրապետութեան դէմ դնելու ազդարարութիւնն ու սրտապնդումն էր Վարազայ Խաչի տօնի հաստատումը: Այսօր ալ մենք կը յաղթենք Քրիստոսի Խաչին ապաւինելով, «Քրիստոս հաճեցաւ բնակիլ Սուրբ Նշանի մէջ, Հայոց աշխարհի պահպանութեան եւ փրկութեան համար»: